

۷۹-۷۸ • پاییز-زمستان ۱۳۸۳ • ۳۰۰۰ تومان

معماری و شهرسازی

ARCHITECTURE & URBANISM

78 / 79 Autumn / Winter 2005

● معماری ایران / جایگاه نور در معماری - سیمون آیوازیان ● باغ، همچون رویداد - علی مرجوعی ● نظر / معماری هزاره سوم - کژال عربی ● سنتزی به سوی حرکت - محمد رضا پورزرگر ● معماری جهان / جایزه معماری آقاخان - ۲۰۰۴ ● شهرسازی / شهر امروز و شهرسازی فرامدرن - وحید شالی امینی ● بخش ویژه / سفری در فضا های راز آمیز - نگاهی به آثار نقاشی محمد علی ترقی جاه ● نگاهی به آثار مارک نادر جرمگیان ● درجه ای از فضای سینما به معماری / گفتگو با سه کارگردان / ابراهیم حاتمی کیا، تهمنه میلانی، بهرام بیضایی ● آثار معماری / فرودگاه کیش، ترمینال بین المللی / مهندسین مشاور آتک ● معرفی آثار امیر یزدان ● رستورانی نزدیک / کوروش رفیعی - شروین ابریشمی ● مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی / محمد مهدی محمودی - فرحناز بهیونی

● Architecture of Iran / Light in Traditional and Islamic Architecture of Iran. S. Ayvazian | Garden in Emergence. A. Marjoui ● View / Architecture in the Third Millennium. K. Arabi ● Synthesis Towards Process. M.R. Pourzargar ● World Architecture / The Aga Khan Award For Architecture 2004 ● Urbanism / Today's City and Hyper-modern Urbanism. V. Shali-Amini ● Special Section / A Journey Through M. A. Taraghijah's Works ● Photographs of Marc Nader Djermaghian ● Cinema & Architecture. Talking with Hatami Kia, Milani, Beyzae ● Projects / Kish Airport, International Terminal. Atec Consultants ● Amir Yazdan Projects ● Restaurant in Yazd. K. Rafiey/S. Abrishami ● Center for the Great Islamic Encyclopedia. M.M. Mahmoudi / F. Behboui.

سرمقاله

جهان گذرا. داراب دیبا . ۲

مکث

گذری از فاتح پورسیکری. گ.ر.آذر. ۶

معماری ایران

- مکتب الهی اصفهان در معماری و شهرسازی. سید علیرضا باب الحوائجی . ۷
جایگاه نور در معماری. سیمون آیوازیان . ۱۲
باغ، همچون رویداد. علی مرجوعی . ۲۰
باغ‌های ایرانی از نگاهی دیگر. فریال رضائی مود . ۲۶
پارادایم پردیس. آزاده شاهچراغی . ۳۱

آثار معماری

- معرفی کارهای امیر یزدان . ۳۹
فرودگاه کیش / ترمینال بین المللی / مهندسین مشاور آتک . ۴۸
رستورانی در یزد / کورش رفیعی - شروین ابریشمی . ۵۶
مرکز دائره المعارف بزرگ اسلامی / محمد مهدی محمودی - فرحناز بهبوئی . ۶۴

نظر

- معماری هزاره سوم. کژال عربی . ۷۱
سنتزی به سوی حرکت. محمد رضا پورزرگر . ۷۸
مجموعه های مرتبط. سارا بروجردی . ۸۳

معماری جهان

- جایزه معماری آقا خان - ۲۰۰۴ / جایزه بزرگ معماری کشور های اسلامی . ۸۷

شهر سازی

- شهر امروز و شهرسازی فرا مدرن. وحید شمالی امینی . ۱۰۳

نگاه

- سایه افکنی و معماری، سایه افکنی فرآیندی تکرار پذیر. کریم مردمی . ۱۰۸
معماری به مثابه سکنی گزیدن و بناکردن / گ.ای. دیتمار. حمید رضا انصاری . ۱۱۲

بخش ویژه

- سفری در فضا های راز آمیز، نگاهی به آثار نقاشی محمد علی ترقی جاه . ۱۱۸
نگاهی به آثار مارک نادر جرمگیان . ۱۲۴
دریچه ای از فضای سینما به معماری / گفتگو با ابراهیم حاتمی کیا، تهمینه میلانی، بهرام بیضایی . ۱۲۸
درباره فرانسیس ریشار. عبدالحمید اشراق . ۱۳۲

سمینارهای بین المللی - کتاب - اینترنت

- همایش بین المللی محیط و رفتار در کشور چین، EBRA / سوسن نورمحمدی . ۱۳۴
معرفی کتاب. داریوش کسرائی . ۱۳۷
تازه های اینترنت. ساویرز بیشتس . ۱۴۰

صاحب امتیاز و مدیر مسئول: رضا رضایی راد

تحریریه

سردبیر: داراب دیبا

مشاور فصلنامه: امان الله افخم ابراهیمی

همکار اجرایی: ساویرز بیشتس

مکاران تحریریه: حمیدرضا انصاری، مزین دهباشی

حمیدرضا ناصر نصیر

مشاور ویژه

گلناز رعدی آذرخشی

مشاوران علمی

مهدی حسینی، حسین سلطانزاده، علیرضا سمیع آذر،
یحیی فیوضی، محمد مهدی محمودی، هاشم هاشم نژاد

مشاوران بین المللی

عبدالحمید اشراق (فرانسه)، نادر تهرانی (ایالات متحده)
فرخ درخشانی (سوئیس)، محسن مصطفوی (انگلستان)

بخش حقوقی

مشاور حقوقی: کریم برنا

بخش فارسی

ویراستار: حمید خادمی

بخش انگلیسی

گل بری

بخش هنری

مدیر هنری: داریوش نخعی

طراحی گرافیک - صفحه آرایی

جمشید خوشنویسان، هدی امین

حرکتنگاری: افتخار السادات مهدوی، ساحل معمارزاده

سایت - ارتباطات

شانی شریف، مهرداد صادقی نیا

تولید و اجرا

اجرائی و انتشار: شرکت اپتوفرم

تولیدات و آگهی: بیژن نعیمی

نگارخانه: نوید

مستور / صحافی: مبتکران چاپ

دفتر مجله معماری و شهرسازی

تهران - خیابان ولیعصر - کوچه فرشید،
شماره ۳۲۲۷۱۲۲ - ۳۲۲۶۶۰۴ (۰۱۳۱)

تلفن: ۸۹۱۹۸۰۳

فکس: ۸۹۱۹۸۰۳ (۹۸۲۱)

www.arch-urb.com

توزیع: بازارگانی و توزیع

تهران - خیابان ولیعصر - کوچه فرشید،

شماره ۸۸۰۹۶۲۴ / ۸۸۰۲۲۳۵

مهر

مهر

مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی

سرای عشق و ایمان

محمد مهدی محمودی - فرحناز بهبویی

عرصه فرهنگ و تمدن بشر چنان گسترده و پهناور است که کشف بسیاری از زوایای آن تاکنون میسر نگشته و احاطه بر آن در آینده نزدیک نیز ممکن نخواهد بود، اما کوشش در راه شناخت و نیز شفا سازدن آن به جویندگان حقیقت، وظیفه‌ای انسانی است که با همه دشواریهایش ثمراتی عظیم در پی خواهد داشت. در این عرصه آنچه به همت ملت‌های مصر، چین، یونان، روم، ایران و هند به وجود آمده، در تاریخ تمدن جهان و سیر اندیشه بشری به سوی کمال و رشد، سهمی بزرگ و جایگاهی خاص داشته است، ولی فرهنگ اسلامی با اینکه پس از آنها و دیرتر از آنها پدید آمد، در زمانی کوتاه بخش بزرگی از جهان را در بر گرفت و دیری نگذشت که یکی از نیرومندترین عوامل در تحولات تاریخ جهان شد و بسیاری از فرهنگها و تمدنهای دیگر را تحت الشعاع خود قرار داد. این فرهنگ، ساخته و پرداخته ذوق و اندیشه دانشوران، متفکران و هنرمندان ملت‌هایی است که در جامعه بزرگ اسلامی و بر بنیاد تفکر و جهان بینی آن، به آفرینش آثار فرهنگی پرداخته‌اند.

رشد علوم و معارف در جوامع اسلامی و احساس نیاز به مجموعه‌هایی که جامع اطلاعاتی درباره کلیات علوم رایج در زمان، و شامل موضوعات، تعاریف و اصطلاحات آن علوم باشند، موجب شد که برخی از دانشمندان به تدوین یک سلسله کتب عمومی در این زمینه‌ها پردازند. احصاء العلوم فارابی، مفاتیح العلوم خوارزمی، جامع العلوم فخرالدین رازی، دره التاج قطب‌الدین شیرازی، نفائس الفنون املی، کشف اصطلاحات الفنون تهانوی و دهها مجموعه کوچک و بزرگ دیگر از این جمله‌اند.

در آغاز سده ۱۴ ق/ ۲۰ م برخی از خاورشناسان با همکاری تنی چند از نویسندگان اسلامی به تدوین مجموعه‌ای با عنوان "دایره المعارف اسلام" (Encyclopaedia of Islam) دست زدند که در ۱۹۳۶ م به انجام رسید و اندکی بعد انتشار ویرایش دوم آن آغاز شد. این مجموعه هر چند با روشی علمی تهیه می‌شد، اما پاسخگوی نیازهای جوامع اسلامی نبوده و ما باید خود با روشی نوین و علمی به این کار بزرگ همت گماریم و بر ساحت گسترده فرهنگ اسلامی پرتوی تازه افکنیم. مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی برای تحقق این مقصود در اسفند ماه ۱۳۶۲ تاسیس شد.

این مرکز به همت و مدیریت جناب آقای سید کاظم موسوی بجنوردی پایه‌ریزی گردید. برای همین منظور زمینی واقع در اراضی دارآباد تهران در نظر گرفته شده و مطالعات ژئوتکنیک بر روی آن انجام گردید.

پس از عملیات خاکبرداری اجرای بخشی از کارهای بتنی آغاز گردید و بدلیل بروز مشکلات بوجود آمده در اثر تلفیق کارهای طراحی و اجرایی و عدم وجود طرح جامع و نهایی مجموعه، پروژه متوقف و پس از حدود سه سال، در سال ۱۳۷۱ گروه فنی جدید مسئولیت کامل آن را به عهده گرفت و مجدداً فعالیت آغاز شد.

بازنگری طراحی معماری ساختمان مرکزی و هماهنگی آن با بخشهای سازه و تاسیسات مکانیکی و برقی از اولویت کار گروه جدید بوده. بازنگری و نیز طراحی معماری دیگر بناها و مجموعه و هماهنگی آن با سایر بخشها به همت نگارنده و دیگر همکاران در مهندسین مشاور هرم پی انجام شد.

فعالیت در آغاز با بازنگری طراحی ساختمان مرکزی شروع و سپس طراحی معماری ساختمان زیرین، طراحی محوطه و فضای سبز، طراحی سوئیت‌هایی برای محققان ادامه یافت.

این مجموعه با توجه به عظمت و بزرگی آن، با عنایت به اهمیت بالای پروژه که برای اولین بار چنین ساختمانی به منظور تدوین دایره‌المعارف بنا می‌گردید، به دلیل کمبود اعتبارات مالی در طی مراحل مختلف، ساخت و راه‌اندازی شد.

در زمانهای طراحی معماری و نیز نظارت بر اجرای کلیه بخشها، همکاران زیادی در کنار دکتر محمد مهدی محمودی بودند که هر کدام، قسمتی از کارهای مربوط به بخش‌های مختلف را در زمانهایی به عهده گرفتند که فرحناز بهبونی یکی از این همکاران می‌باشد که طی حضور مستمر، در بخشهای مختلف وی را یاری نموده است.

ساختمان بنا، بتنی است و از نظر طراحی سازه به پیشنهاد مهندس علی اکبر معین‌فر بلوک‌های جداگانه‌ای به ابعاد ۱۱*۱۱ و ارتفاع ۱۰ متر در نظر گرفته شده که با درز انقطاع کنار هم قرار داده می‌شوند، ساختار بنا طوری است که سازه صلب، امکان تغییر شکل را در هر بلوک به هنگام زلزله فراهم کرده است، به نحوی که علی‌رغم معماری متنوع مجموعه، رفتار سازه‌ای در شرایط سازه منظم تلقی خواهد شد. در دوران طراحی معماری و محاسبات سازه همکاری بسیار دلنشینی بین محمد مهدی محمودی و علی اکبر معین‌فر وجود داشت که نتیجه آن خلاق بنایی با عظمت و با وقار و در عین حال دارای سازه‌ای با اطمینان جهت این عملکرد مهم، عظیم و با ارزش شد. سقف بنا نیز به صورت دال بتنی مجوف (وافل) به عمق ۲۵ سانتی‌متر طراحی گردید. دیوارهای داخلی تلفیقی از بتن نمایان (اکسپوز) و نماسازیهای ویژه نظیر چوب یا آجر است. با توجه به تاکید طرح معماری در خصوص بتنی بودن سطوح فضای داخلی، به هنگام اجرا دقت ویژه‌ای جهت ستون‌های سازه صورت پذیرفته است. نمای بیرونی آن از آجر قرمز رنگ می‌باشد که باعث تاکید فرهنگ اسلامی و ایرانی بنا شده و سیمای گرم و دلپذیری را به نمایش می‌گذارد. به دلیل کاربری تخصصی این مجموعه، در عین زیبایی و رعایت مسائل فنی دارای عملکردهای صحیح نیز می‌باشد. مبلمان ثابت و غیر ثابت داخلی به‌طور اختصاصی و با توجه به ویژگی‌های مورد نظر کاربران، طراحی و به منظور ایجاد فضاهای آرام فرهنگی از فرم‌های اسلیمی و رنگ‌ها و مصالح خاص به نحوی استفاده شده که در نهایت با وجود رعایت اقتصادی بودن پروژه، کل مجموعه از هماهنگی مطلوبی برخوردار گردیده است.

فضاهای باز نیز با توجه به فرم و شیب طبیعی زمین، طراحی شده که باعث دید و منظرهای متنوع گردیده و نحوه چیدمان پوشش گیاهی و درختان آن نیز به این مهم یاری نموده است. در کفسازی فضاهای داخلی از مصالح سنگی متفاوت (به لحاظ رنگ و اندازه) استفاده شده است.

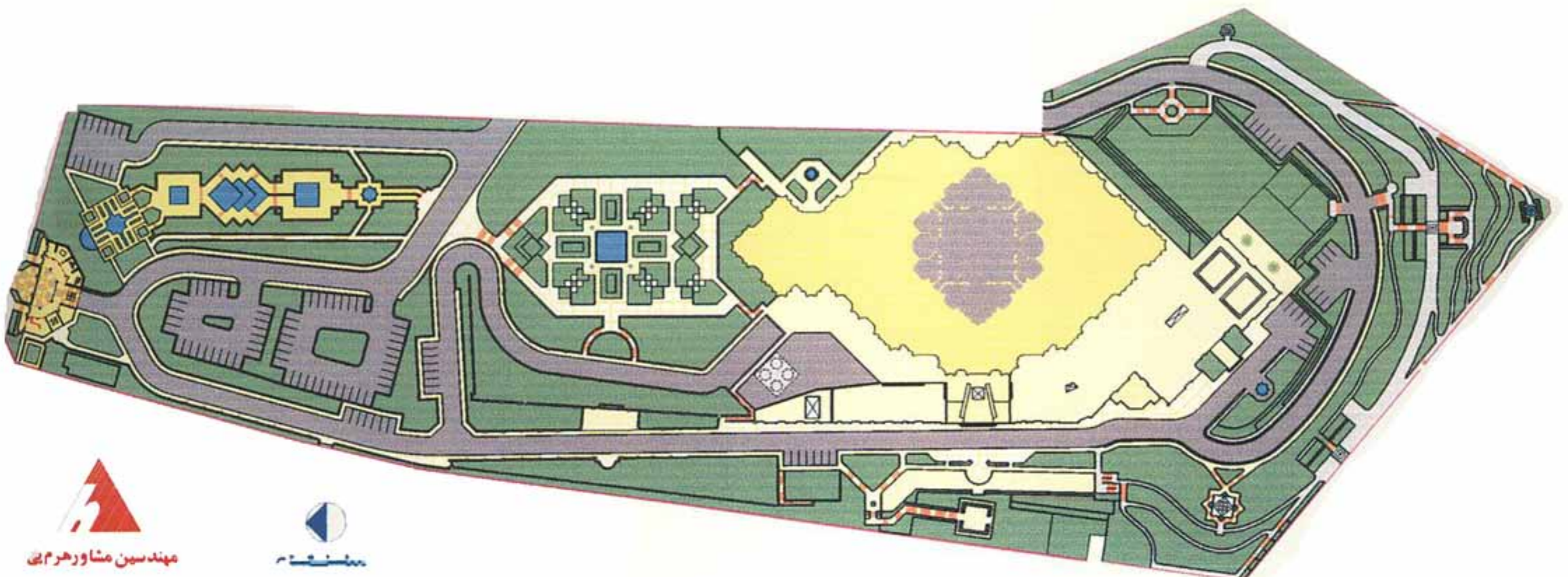
این سرای عشق و ایمان از دو مجموعه نسبتاً مجزا تشکیل شده که هر کدام در سه طبقه با کاربری‌های متفاوت می‌باشند. از نظر دید انسانی بنا در دو ساختمان ۳ طبقه دیده می‌شود که به دلیل هماهنگی با شیب طبیعی زمین به نحوی طراحی شده که بام ساختمان پائینی حیاط ساختمان اصلی را تشکیل می‌دهد.

فضاهای داخلی ساختمان اصلی: ساختمان اصلی شامل سه طبقه به مساحت ۲۱.۰۰۰ متر مربع می‌باشد. طبقه همکف و اول شامل مخازن کتاب به گنجایش سه میلیون جلد (در حال حاضر ۵۲۰.۰۰۰ جلد) است. این دو طبقه از چهار مخزن مجزای کتاب تشکیل شده است

که هر بخش دارای زیر مجموعه‌های تخصصی خود نیز می‌باشد. الف: مخزن کتابخانه مرکزی (سیستم باز) که به روش LC

مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

کنگره) نظام یافته و شامل ۳۲ واحد مجزا است.

ب: مخزن مجلات (سیستم بسته)، که از ۸ واحد مجزا تشکیل شده است.

ج: مخزن فهرست نویسی، که در جنب آن بخش های فنی و اداری کتابخانه نیز قرار دارد و از ۷ واحد مجزا تشکیل شده است.

د: مخزن کتاب های خطی، عکسی، میکروفیلم و نیز کتاب های کمیاب و نایاب و نسخه های سنگی (سیستم بسته) که از ۷ واحد مجزا تشکیل شده است.

دوازده سالن نیز در موقعیت های مختلف مخازن جهت فعالیت های تحقیقاتی محققین در نظر گرفته شده است.

چیدمان کتاب ها به گونه ای است که یک محقق برای رسیدن به یک مطلب علمی می تواند از مسیرهای مختلف از جمله میان محور ففسه های کتاب عبور کند. از نظر ایمنی و برای حفاظت کتب، هر قسمت دارای پیش فضای است جهت کنترل ورود و خروج افراد و مدارک. طبقه دوم شامل هجده بخش علمی (دیپارتمان) است که هر بخش دارای هفت اتاق برای محققین و یک فضا برای جلسات و کتابخانه اختصاصی برای هر بخش می باشد.

تالار امیرالمومنین (ع)، تالار هیات علمی، بخش مدیریت و پذیرائی از دیگر بخش های این طبقه می باشد.

هوای خنک و دلنشین در تابستان و گرم و مطبوع در زمستان از طریق سیستم تهویه مطبوع مجموعه متشکل از دو دستگاه چیلر جذبی و دو دستگاه دیگ بخار و نیز دستگاه های هواساز و همچنین فن کوئل تامین می گردد. سیستم اطفاء حریق مجموعه مرکب از سیستم تر و خشک آبی است که به جعبه های آتش نشانی ختم شده و کپسول های پودر و CO_2 و نیز لوله کشی گاز CO_2 برای مخازن کتاب، مجموعاً ضریب اطمینان و ایمنی مناسبی را برای مجموعه فراهم می نماید.

سیستم های آبرسانی و جمع آوری و دفع فاضلاب مجموعه نیز بر اساس آخرین استانداردهای موجود طراحی و اجرا گردیده است.

مهندس علی امراللهی از دیگر همکاران نگارنده در بخش مکانیک، اجرای تاسیسات توسعه دوم مجموعه و نصب و راه اندازی موتورخانه تاسیسات تهویه مطبوع را عهده دار بوده است.

مجموعه به سیستم های روشنایی نرمال و اضطراری، تلفن مرکزی دیجیتال، اعلام حریق و نیز صوتی مجهز گردیده که مسئولیت

اجرای آنرا مهندس مجید پرویزی بر عهده داشته است. در وسط این طبقه فضای باز طبیعی و مطبق، محیطی آرام برای محققان فراهم آورده است، این فضا تداعی معماری ایرانی که دارای یک حیاط درونی در فرهنگ ما می باشد و بازتابی است از درون گرایی و خویشن شناسی در مکتب و فرهنگ ما ایرانیان. این ساختمان از یک طرف نظرگاهی است به کل شهر و از طرفی دیگر به کوه و طبیعت. این امر کمک می کند تا محققین، از درون، از طبیعت و از مادیات که انسان همواره درگیر آنهاست به عمق مطالب با آرامش بنگرند و بنگارند آنچه میراث فرهنگ و تمدن اسلام و ایران است. ساختمان پائینی به مساحت ۱۱.۰۰۰ متر مربع شامل ادامه مخازن کتابخانه، پژوهشکده ابوریحان بیرونی، بخش چاپ و صحافی، سرسرای ورودی مجموعه و نیز کیفداری می باشد. همچنین این ساختمان دارای تالارهای تخصصی گفتگو، سخن و اندیشه که هر کدام با ظرفیتی بالغ بر هفتاد نفر در کنار آمفی تئاتری به ظرفیت چهارصد نفر می باشد. وجود نمازخانه و رستوران نیز در کنار این فضاهای عمومی توانسته است این بخش را جهت برگزاری مراسم و سمینارهای مهم تکمیل تر نماید. رفت و آمد به این بخشها در زمانهای برگزاری مراسم و سمینارها برای عموم آزاد می باشد. در صورتی که ساختمان اصلی که در سه طبقه فوقانی قرار گرفته است فقط مختص ورود محققین و پژوهشگران می باشد.

فضای باز و سبز در اطراف ساختمان ها و نیز درون آنها، محیط آرام و مناسبی را برای تحقیق و مطالعه فراهم می کند. این ساختمان از نظر بصری نیز دارای استحکام بوده که بیانگر غیر قابل نفوذ بودن آن و القای اینکه، اینجاست گنجینه کتاب و آنچه در دید اول به انسان منتقل می شود این است که برآستی اینجاست نگاهبان کتاب و ساختمانی است در شأن محققان فرزانه و کتابهای گرانبها.

در ورودی این مجموعه عظیم بخشی جهت فروش کتب منتشره توسط مرکز در نظر گرفته شده است که برای عموم نیز آزاد می باشد. در این مجموعه یک قسمت جهت اقامت محققین میهمان طراحی گردیده که اجرای آن به آینده موکول شده است. به دلیل کاربری تخصصی این مجموعه، از زمان طراحی کلان تا طراحی مبلمان داخلی، همیشه از تجربیات مدیریت مرکز، جناب آقای سید کاظم موسوی بجنوردی بهره گیری فراوان به عمل آمده تا مجموعه در عین زیبایی و رعایت اصول معماری از لطایف و وقار خاصی برخوردار باشد.

این پروژه به نام طرحی از مهندسین مشاور هرم پی در ژانویه ۲۰۰۱ از طرف بنیاد فرهنگی آقاخان جهت شرکت در مسابقه بین المللی این بنیاد که هر سه سال یک بار برگزار می شود، انتخاب گردید.

The Center for the Great Islamic Encyclopedia The House of Love and Faith

Mohammad Mehdi Mahmoudi / Farahnaz Behboey

The field of human civilization and culture is so vast that many of its angles have still remained undiscovered. The growth of science and knowledge in the Islamic world and other communities has created the need to gather collections containing information regarding the current knowledge as well as the definitions and jargon used in that particular field of knowledge. This need has moved some scholars to author various series of books in those fields.

The Center for the Great Islamic Encyclopedia was founded in February 1983 to realize this goal. This center was established through the efforts and management of Mr. Seyed Kazem Mousavi Bojnoordi. To accomplish this task, a piece of property was selected in Dar Abad, Tehran. Since 1991 the alteration in the design of the original structure and the coordination in the construction of mechanical and electrical facilities of the structure has been carried out through the efforts of the author of this text and other colleagues working together in the Herampey Consulting Engineers Company.

Because of the specialized uses designated for this center, this complex, in addition to its decorative and technical considerations, has been designed for maximum efficiency. The stationary and non-stationary interior furniture has been specifically designed to meet the special needs of its users. To create a serene educational atmosphere, cultural forms, colors and special construction materials were selected in such way so that, aside from financial practicality, the entire complex would have good harmony throughout.

The buildings of this center consist of two relatively independent buildings. Each building is constructed in three stories and each floor has a specific use. Upon viewing, the structure consists of two three-story buildings which were designed to utilize the natural lay of the land in such a way that the roof of one part of the structure could serve as the front yard to the main building. The main building consists of three stories with a total area of 21000 square meters.

The ground floor and the first floor are constructed to house three million volumes of books. Presently 520,000 volumes are in place. The second floor consists of 18 scientific departments, each of which consists of seven rooms for the scholars in addition to a meeting area and a specialized library for each department.

The lower building, constructed using an area of 11000 square meters, consists of a continuation for the main library, a research center named Abu-Reyhan-e-Bearooni, a printing and binding department, a lobby at the entrance and a briefcase holding section. This structure contains special halls for discussion, lecture and contemplation. Each hall has a 70-person capacity and these halls are situated adjacent to an amphitheater having a 400-person seating capacity. This house of love and faith appears to be quite sturdy and is inclusive, truly representing itself as being a worthy guardian for the presence of its resident scholars and valuable texts.

Because of the special usage consideration for this complex, the personal experiences of the center's management were solicited throughout the construction process. From the design of the buildings to the interior decoration and furniture, special care was taken to give the complex the gracefulness and the beauty it had to have along with the necessary technical and engineering considerations●

After being nominated, The Herampey Consulting Engineers Company chose to submit this project for the Agha Khan Award for Architecture (2001, Geneva) International Contest.

●The AKAA Award is held once every three years.

